

Oponentský posudok

na dizertačnú prácu Mariky Tisuckej: Jantar doby bronzové v Čechách. Univerzita Karlova v Prahe 2015 (283 strán textu, XIX tabiel a 3 obrázky v textovej časti, 65 tabuliek a 6 máp za textovou časťou).

Témou predloženej dizertačnej práce je jantár, ktorého štúdium v rámci výskumu európskeho praveku má dlhodobú tradíciu a je mu venovaná i v posledných rokoch mimoriadna pozornosť. Svedčí o tom celý rad prác, ktoré vyšli tlačou v Čechách i v zahraničí (Czebreszuk 2011; Erneé 2012; Divac 2013; Tisucká/Ohlídálová 2013; Rahmstorf 2014 atď.).

Práca má logickú a pevne stanovenú štruktúru. V úvodnej kapitole M. Tisucká výstižne predstavila mimoriadny význam a úlohu jantáru v historických, ekonomických, kultúrnych, kultových a sociálnych súvislostiach prehistorickej Európy. Osobitne poukázala na význam spektroskopických analýz, ktoré preukázali, že jantár v oblasti východného Stredomoria, ale i v Taliansku mal v skúmanom období prevažne baltský pôvod. A tak ho možno považovať za dôležitý ukazovateľ výmeny a doklad „obchodných“ ciest smerujúcich zo severu Európy na juh a opačne. V následnej druhej kapitole sa detailne venovala typologickej klasifikácii a prírodovednému výskumu jantáru v Čechách. Dobre jej v tomto smere poslúžila najväčšia kolekcia nálezov jantáru z doby bronzovej, ktorá je uložená v Oddelení pravěku a antického starověku v Národním muzeu v Prahe. Tým, že táto zbierka obsahuje 320 zbierkových predmetov z jantáru M. Tisuckou vyhotovenú typológiu možno celkovo považovať za relevantnú a akceptovateľnú.

Po úvodných kapitolách nasledujú nosné analyticko-syntetické časti práce, v ktorých sa autorka postupne venuje nálezom jantáru v staršej, strednej, mladšej a neskorej dobe bronzovej (kap. 3 až 5). Vo všetkých uvedených obdobiach sa zaoberá ťažiskovo nálezmi jantáru v Čechách a následne i nálezmi mimo územia Čiech. V období staršej doby bronzovej je to oblasť Moravy, Slovenska, Poľska, Nemecka, Rakúska a Švajčiarska. Prekvapujúco do tohto

„starobronzového“ kontextu nezaradila nálezy z Maďarska, ale sa s nimi zaoberá až v rámci strednej doby bronzovej. Zrejme vychádzala z odlišnej chronológie doby bronzovej v Maďarsku, kde bádatelia za staršiu dobu bronzovú považujú už obdobie záveru eneolitu a staršiu dobu bronzovú, na rozdiel od susedných stredoeurópskych krajín, vrátane Čiech, Moravy a Slovenska, považujú za strednú dobu bronzovú a našu strednú dobu bronzovú za mladšiu dobu bronzovú. Uvedený „posun“ v súvislosti s maďarskou chronológiou zrejme spôsobil, že autorke sa nie vždy v dostatočnej miere podarilo chronologicky odlíšiť viaceré nálezy jantáru, z územia Slovenska a Maďarska, a patrične ich zaradiť do staršej, resp. do strednej doby bronzovej.

Za správne a dôležité možno považovať autorkino pozorovanie týkajúce sa častého spoločného výskytu jantáru a zlatých ozdôb v hrobách zo staršej doby bronzovej v Čechách. Výskumy ukazujú, že ide o fenomén, s ktorým sa stretávame v širšom kultúrno-geografickom priestore. Uvedený spoločný výskyt ozdôb z dvoch mimoriadne hodnotných materiálov dáva zrejme čiastočne odpoveď i na otázku, čo bolo hlavným výmenným artiklom za jantár, tj. produkty farebnej metalurgie - zlata a zrejme i bronzu. Poukazuje na to i skutočnosť, že rozšírenie šperkov zo zlata sa takmer úplne kryje s rozšírením jantárových ozdôb a vlastne tiež naznačuje smerovanie a cesty kultúrnych a obchodných kontaktov.

Pozoruhodný je určitý pokles výskytu jantáru v období strednej doby bronzovej v stredných Čechách, na Morave a Slovensku oproti jeho stále bohatému výskytu v západomohylovom kultúrnom okruhu, napr. na území Nemecka a v južných a západných Čechách. Na obľúbenosť jantáru v tejto oblasti poukazujú i početné nálezy platničkovitých rozraďovačov s viacnásobnými otvormi, ktoré svedčia, že náhrdelníky pozostávali z viacerých prúdov korálikov a teda obsahovali podstatne viacej korálikov než bolo obvyklé v predchádzajúcom období. Určitý podiel na celkovom poklese využitia jantáru v náhrdelníkoch od mladšej fázy strednej doby bronzovej má zrejme i postupné pribúdanie sklenených korálikov.

Základná zmena pohrebného rítu z inhumačného na žiarový, v období popolnicových polí, v mladšej a neskorej dobe bronzovej, logicky spôsobila, že počet nálezov jantárových ozdôb v hrobách výrazne klesol a to nielen v Čechách, ale na širokom území strednej a západnej Európy.

Za významné považujem, že M. Tisucká sa v práci venovala aj problematike tzv. „jantárovej cesty“, ktorej hypotetické trasy zobrazila na obr. 3 a dotkla sa aj dôležitej otázky výskytu jantáru vo východnom Stredomorí.

Aj keď to autorka v práci neriešila, v súvislosti s výskytom jantáru v hroboch vystupuje do popredia pozoruhodná otázka: Ako je možné, že v početných sekundárne otvorených hroboch napr. v únětickej, věteřovskej a maďarovskej kultúre zostávali výrobky z jantáru v hrobách ponechané, často „in situ“, napriek tomu, že šlo o cudzie, prestížne, do strednej Európy importované výrobky?

V práci sa vyskytli viaceré preklepy (napr. s. 109: Starubinská kultúra namiesto Straubinská kultúra), ale i nepresnosti v citovanej literatúre v texte (s. 110: Petriščáková 2015 namiesto Petriščáková 2011) a v prameňoch a literatúre (s. 206: Plenierová 1960 namiesto Pleinerová 1960). To však nijako neznižuje hodnotu predloženej dizertačnej práce, ktorá je napísaná dobrým a zrozumiteľným štýlom. Jej formálna úprava vrátane obrázkov, máp a tabuliek, je na štandardnej úrovni. Rád konštatujem, že práca Mgr. Mariky Tisuckej jednoznačne spĺňa štandardné požiadavky kladené na dizertačné práce, preto navrhujem klasifikáciu „prospela“ a odporúčam, aby na základe obhajoby jej bola udelená vedecko-akademická hodnosť **philosophiae doctor** (PhD.) vo vednom odbore archeológia.

V Bratislave, 3. 8. 2015

Prof. PhDr. Jozef Bátora, DrSc.